Jaargang 8 - nummer 1 - januari 2020

koppel

Gezamenlijke uitgave KNNV en IVN
in Noord West Overijssel

ivn natuur educatie

KNNV vereniging voor veldbiologie

2020 JAAR VAN DE WILDE EEND

AGENDA KNNV en IVN

Periodieke bijeenkomsten
De vogelgroep IVN houdt in de maanden september t/m april haar avonden op elke tweede dinsdag van de maand in 't Hoogthij, Oldemarktseweg 117, Steenwijkerwold. In mei en juni wordt er een excursie voor de groep georganiseerd.
De vlinder- en libellenwerkgroep houdt in de maanden oktober tot en met mei (m.u.v. december en januari) haar avonden op elke eerste maandag van de maand in De Klincke, Kerkstraat 16 te Steenwijk.
De plantenwerkgroep houdt in de maanden oktober tot en met april (m.u.v. december en januari) haar avonden op elke eerste woensdag van de maand in De Klincke, Kerkstraat 16 te Steenwijk. In de maanden mei en juni worden inventarisaties uitgevoerd.
De geologiewerkgroep houdt in de maanden oktober tot en met april haar avonden op elke tweede dinsdag van de maand (tenzij anders vermeld) in De Meenthe, Stationsplein 1 te Steenwijk. Jaarlijks wordt een (meerdaagse) werkgroep-excursie gehouden. Op de webpagina van de KNNV afdeling is het actuele programma vermeld.
De gezamenlijke lezingen van KNNV en IVN worden in de maanden oktober tot en met maart (februari in combinatie met de KNNV ledenvergadering) gehouden op de derde maandag van de maand in De Klincke, Kerkstraat 16 te Steenwijk. Let op: **in maart 2020 wordt het bij uitzondering de vierde maandag van de maand.**

Agenda 1e kwartaal 2020

januari

11	Nieuwjaarsbijeenkomst. U komt toch ook?
14	lezing Lukas Hoven "100 eeuwen begraven in Drenthe", geologiewerkgroep
14	IVN Vogelgroep
20	Lezing Tariq Stark Reptielen in De Noordwesthoek
25/26	Landelijke tuinvogeltelling: doet u mee? www.vogelbescherming.nl

februari

3	Vlinder- en libellenwerkgroep
8	Excursie knoppen in park Rams Woerthe
5	Plantenwerkgroep
11	lezing Oentsje en Klaas de Haan "De fossielen en natuur van het mooie Zweedse eiland Gotland", geologiewerkgroep
11	IVN Vogelgroep
15	Landelijke dag Werkgroep Roofvogels Nederland in Meppel
17	KNNV ledenvergadering met na de pauze - Lezing Merel Klaarmond: het jaar van de egel
29	Excursie Bisschopsberg - waterwingebied Vitens

maart

2	Vlinder- en libellenwerkgroep
4	Plantenwerkgroep
7	Landelijke dag Vlinderstichting in Wageningen
10	lezing Betsy Ooms "Het noorden van Ierland en Noord-Ierland geologisch beleven!", geologiewerkgroep
10	IVN Vogelgroep
14	Excursie naar de Kale Duinen in Appelscha: op zoek naar de boomleeuwerik
21	Excursie naar het Lauwersmeergebied
23	Lezing Jelle Reumer: Fossielen uit de Noordzee

Bij de voorplaat

Op 31 oktober 2019 maakte Ger Gelmers een rondje door Nationaal Park Weerribben-Wieden en stuitte op deze klapekster. Hij zag een boven een weiland biddende vogel en dacht eerst dat het een torenvalk was. Zijn formaat was echter aanmerkelijk kleiner. Omdat hij tegen het licht inkeek duurde het even vóór hij besefte dat het een klapekster was. Hij maakte snel een aantal foto's waaronder die op de voorpagina. De omstandigheden voor een goede foto waren echter lastig omdat hij tegen het licht in moest fotograferen. Ook was er op de achtergrond een bos, dat het geheel donker maakte. Omdat hij wilde dat de bewegingen van de klapekster op de foto te zien zouden zijn, gebruikte hij bewust een vrij lage sluitertijd met als gevolg dat de foto wel aan scherpte zou verliezen.
Foto : Ger Gelmers

COLOFON

"Koppel", jaargang 8, nummer 1, eerste kwartaal 2020.
Natuurtijdschrift "Koppel" is een gezamenlijke uitgave van de KNNV en het IVN.
Redactie: Greet Sanderse, Rolf Kranenburg, Emile de Leeuw
Vormgever: Dirk Koopmans
Drukwerk: **drukkerij Bijzonderdruk te Steenwijk**
Belangrijke informatie voor het aanleveren van kopij:
- graag op A4 formaat, via de mail en als platte tekst (zonder opmaak).
- geen pdf bestand, foto's in een apart bestand en met een formaat van minimaal 1.5 MB
Het volgende nummer verschijnt per 1 april 2020
Kopij hiervoor graag **vóór 1 maart 2020.**
Redactieadres: E-mail redactiekoppel@gmail.com

INHOUD

Agenda KNNV en IVN 2
Bij de voorplaat 3
Colofon 3
Van de redactie 4
Van de voorzitters 5
Oproepen en mededelingen 6
Bloembollennatuur 11
De Bladpootrandwants 12
Resultaten Weidevogelbescherming De Noordwesthoek 2019 14
Boekbespreking 16
Uit de pers 20
De Noordse winterjuffer 20
Een nestplankje voor de Boerenzwaluw 22
Waarnemingen 25
Laatste nieuws vliegveld Lelystad 29
Excursies en lezingen 30
Uit het IVN-bestuur 33
Besturen KNNV en IVN 34
Werkgroepen KNNV en IVN 35

Van de redactie

De eerste Koppel van 2020. Dit jaar is door SOVON uitgeroepen als het Jaar van de wilde eend. Het gaat niet goed met de soort. De broedpopulatie is sinds de jaren negentig met ongeveer 30% afgenomen en ook het aantal overwinteraars in Nederland (en dat laatste ook in ons omringende landen) neemt af. Merkwaardig is echter dat alleen in Nederland de broedpopulatie is afgenomen en wel in alle typen landschap. Uit een in 2016 gestart eendenkuiken-project is inmiddels gebleken dat het percentage kuikens dat overleeft te laag is. Zo werd in 2017 slechts 14-19% van de kuikens vliegvlug en was dit in 2018 weliswaar meer maar toch maar 34%. Onduidelijk is wat de oorzaak hiervan is. In 2020, het Jaar van de wilde eend, worden de resultaten van het project gebundeld en kunnen mogelijkerwijs hierover uitspraken worden gedaan. De redactie is van plan hieraan verder aandacht te schenken en roept ook de lezers van Koppel op hiervoor een inbreng te leveren in de vorm van artikelen, verslag van waarnemingen, foto's enz.*

In dit nummer o.a aandacht door Rob Chrispijn voor de schadelijke gevolgen van de oprukkende bollentelers op het boerenland - in dit geval in Drenthe- en van de wijze waarop het boerenbedrijf wordt gevoerd voor de biodiversiteit. Er zal iets moeten veranderen, niet alleen in het overheidsbeleid en de bedrijfsvoering van boeren maar ook in het gedrag van de consument.

Ook het in dit nummer opgenomen verslag van de Commissie Weidevogelbescherming Noordwesthoek van de weidevogelstand in 2019 biedt weinig reden tot optimisme. De stand van het aantal weidevogels is opnieuw afgenomen en maar weinig weidevogelkuikens zijn vliegvlug geworden. Ook hier wordt intensieve landbouw als een belangrijke oorzaak genoemd.

Opnieuw in dit nummer twee bijdragen van Willem-Jan Hoeffnagel over respectievelijk de bladpootrandwants (de enige randwants die 's winters is waar te nemen en wel in ons huis) en de noordse winterjuffer (één van de twee soorten libellen die als volwassen dier overwinteren).

V.l.n.r. Emile de Leeuw, Greet Sanderse en Rolf Kranenburg

Om de broedlocatie van boerenzwaluwen te verbeteren, waarvan de populatie met zelfs ongeveer 70% is geslonken, mede (en alweer) als gevolg van de verschraling van de biotoop in het boerenland, geeft Jan Bus een overzicht van de verschillende vormen van nesthulp in de vorm van nestplankjes. Op basis van de hiermee opgedane ervaringen komt hij tot de ideale te maken nestplank.

Veel verslagen en foto's van waarnemingen bevat dit nummer. Ga zo voort, ga zo voort!

En als hekkensluiter van toch wel veel somberheid verschaft Wim Liesker ons het laatste nieuws van vliegveld Lelystad, dat ook alweer tot weinig optimisme leidt.

Desondanks wenst de redactie u een mooi en gezond 2020 toe, een jaar waarin hopelijk de nodige stappen worden gezet om het nodige te veranderen.

- Zie voor een uitgebreider verslag over de situatie van de Wilde eend en de hiernaar verrichte onderzoeken het artikel "De wilde eend, wie kent hem niet" van Bea Koetsier in Natura nr.4 2019.

Van de voorzitters "Wat was het gezellig"

Op 18 november vierden we als verenigingen dat we een lustrum verder zijn gekomen. In de afgelopen vijf jaren heeft de samenwerking tussen IVN en KNNV afdeling meer vorm en inhoud gekregen. Gemaakte onderlinge afspraken worden nagekomen en als resultaat rolt er viermaal per jaar een lezenswaardige Koppel van de pers en valt bij onze leden op de mat. Per jaar worden er vijf lezingen in het winterseizoen en meerdere excursies per kwartaal aangeboden. De jubileumlezing over het onderwaterleven werd, mede door de goede presentatie, als bijzonder en leerzaam ervaren. Sommige foto's konden zelfs als kunstwerkjes worden beschouwd.
Voorafgaand aan de lezing hield wethouder M. Scheringa een toespraak ter felicitatie. In deze toespraak haalde hij aan dat de gemeente Steenwijkerland ernaar streeft de biodiversiteit binnen de gemeentegrenzen te vergroten. Dat doel kan langs meerdere wegen worden bereikt. De bevolking zal via inspraak bij de maatregelen die worden voorgesteld worden betrokken.
Uit krantenberichten blijkt dat er voor nationale parken, dus ook 'ons park' Weerribben-Wieden meer geld zal worden uitgetrokken om de natuur te versterken. Daarnaast zal de gemeente Steenwijkerland in 2020 geld uittrekken om een aantal fietsverbindingen te verbeteren. Door gebruik te maken van het uitgebreide fiets- en wandelpadennetwerk in en om natuurgebieden, kunnen we de natuur intenser beleven. Want genieten van de natuur doen we allemaal graag. Dat het belangrijk is om waarnemingen te verzamelen, daar zullen we allemaal van doordrongen moeten zijn. Want bedreigingen zijn er helaas

ook. Denk hierbij onder andere aan de depositie van stikstof in de bodem en de uitstoot van CO2. Ook van de 'gewone burger' wordt gevraagd een bijdrage te leveren aan het verminderen daarvan. En dat brengt ons op het vervoer bij excursies. Het centrale verzamelpunt, de P+R locatie aan de Eesveenseweg, is gekozen om van daaruit met zo weinig mogelijk auto's op pad te gaan. Het gezamenlijk gebruik van de auto's zal, zeker ook voor de korte afstanden, een bescheiden bijdrage leveren aan de vermindering van ongewenste stoffen in de atmosfeer. Bij de excursie van 29 februari (jawel, het is een schrikkeljaar) wordt dat i.v.m. de parkeermogelijkheden ter plaatse zelfs nadrukkelijk verzocht.
Wij wensen onze leden weer een goed natuurhistorisch kwartaal toe. Beleef de natuur!

snoek - onderwaterfoto Willem Kolvoort

Oproepen en mededelingen

Notulen van de Algemene ledenvergadering van De Noordwesthoek

gehouden 18 februari 2019 in gebouw De Klincke.

1. Opening.
Ton Bode, voorzitter, opent de vergadering om 20.00 uur en heet de 21 (exclusief 4 bestuursleden) aanwezigen welkom. Er zijn berichten van verhindering ontvangen van Wim Brussee, Machiel de Vos en Ronald van Vlijmen. Ook heeft iemand zich al begin januari afgemeld, maar zijn naam is verloren gegaan, waarvoor excuses van de secretaris.
Ton refereert aan de Nieuwsbrief die is rondgestuurd met daarin alle verslagen ten behoeve van deze ALV. Bij bestudering van de foto van de bosuilen had hij 2 bosuilen ipv 1 bosuil ontdekt. Jawel!

2. Verslag Algemene ledenvergadering (ALV) van 19 februari 2018
Deze wordt zonder op- of aanmerkingen goedgekeurd.

3. Jaarverslag 2018 van de Vereniging.
Het verslag wordt zonder wijzigingen goedgekeurd.

4. Verslagen van de werkgroepen (zie de website van de afdeling).
Zwaan Beijk: In de Nieuwsbrief staat bij het verslag van de geologiewerkgroep een foto die niet op de werkgroep slaat. Als er een foto nodig is, kan de werkgroep deze altijd wel aanleveren. Wordt genoteerd!
Vogelwerkgroep: Er hebben zich nog geen nieuwe belangstellenden aangemeld.
Philip Friskorn vraagt waarom niet wordt samengewerkt met het IVN.
Ton: deze werkgroep heeft een andere insteek en bovendien een leden limiet van 25 leden.

5. Financieel verslag van de penningmeester.
- *Algemeen:*
  Kees is dankbaar dat Annette hem nog heeft geholpen. Het is door de door ons gebruikte software een hele klus om een overzicht te maken.
  Afgelopen jaar draaiden we zonder noemenswaardige winst of verlies.
- *Rekening en verantwoording over het jaar 2018*
  Er wordt gevraagd waarom er van de werkgroep Wolterholten geen bedrag staat vermeld op de jaarrekening. Kees: Deze staat genoteerde voor 2019.
- *verslag kascommissie over het jaar 2018.*
  De kascommissie bestond uit de leden Willem-Jan Hoeffnagel en René Bons.
  Willem-Jan doet verslag. Op 6 februari is de commissie bij Kees geweest en zijn de cijfers “doorgeworsteld”.
  Willem-Jan doet de volgende aanbevelingen en constateringen:
  * Voor de omvang van onze afdeling is de boekhouding wel erg grootschalig. Een eenvoudig kasboek met kolommen zou kunnen volstaan.
  De kascommissie zou dat dan ook willen adviseren, maar snapt dat dit wellicht gaat ten koste van de aan het boekhoudprogramma hangende ledenadministratie en automatische contributie-incassosysteem. Het bestuur zou er eens opnieuw naar kunnen kijken.
  * Aanhouden van een postbus. Dit is erg prijzig: omgerekend kost het de volledige contributie van 8 leden. Is dat wel verantwoord en hoe zinvol is deze postbus eigenlijk in het huidige internettijdperk?
  De kascommissie geeft verder aan dat het financieel jaarverslag een adequaat beeld geeft van de financiële situatie en stelt voor het bestuur decharge te geven voor het gevoerde beleid. Dit wordt met applaus door de vergadering bevestigd.

- *begroting 2019*
  Kees heeft de begrotingen van de werkgroepen 1 op 1 overgenomen en voor de vogelwerkgroep een bedrag opgenomen. We draaien iets negatief, maar dat kunnen de reserves dragen.
  Er zijn geen vragen en de begroting wordt goedgekeurd.
- *vaststellen contributie 2020*
  Het bestuur stelt voor de contributie niet te verhogen.
  Het vermogen is voldoende (ca. €12.000,00). De afdracht aan de landelijke vereniging gaat alleen omhoog volgens de inflatie.
- *benoeming kascommissie 2019*
  René blijft in de kascommissie en voor Willem-Jan Hoeffnagel komt Dick van Marle in de commissie.

Ton bedankt Willem-Jan en René voor hun werk.

6. Bestuursverkiezing.
Thijs Krösschell treedt af op eigen verzoek.
Het bestuur stelt Sjoerd Osinga en Ronald van Vlijmen kandidaat voor een functie in het bestuur.
Er zijn geen tegenkandidaten. Sjoerd stelt zichzelf kort voor. Helaas is Ronald wegens ziekte verhinderd aanwezig te zijn.
Ton bedankt Thijs voor zijn werkzaamheden de afgelopen jaren zowel binnen als buiten het bestuur en als dank ontvangt hij een boekenbon. Afgesproken wordt dat hij nog de notulen van deze ALV zal uitwerken.

7. Verslag (impressie) van de Vertegenwoordigende Vergadering van de KNNV in 2018.
* afvaardiging naar de VV 2019 (afgevaardigde en plaatsvervangende afgevaardigde)
* benoeming vertegenwoordiger van onze vereniging voor de beleidsraad van de KNNV.

Ton: Er is dit jaar niemand naar de VV geweest. Ton is naar de Beleidsraad geweest. Hij geeft kort verslag en uitleg wat de Beleidsraad is.

Wie wil eventueel eens naar de VV?. Er zijn geen belangstellenden.

8. Rondvraag.
Bert Hummel: Hoe staat het met de bezittingen van de vereniging?
Kees heeft een uitgebreide inventarisatie gemaakt en alle bezittingen zijn gelokaliseerd.
Er zal in een volgende Nieuwsbrief een inventarislijst komen en er zal worden aangegeven hoe leden de spullen kunnen gebruiken.
Wolter Engelsman: mist een opgave van het ledenverloop.
Kees: er zijn 3 leden minder en een verschuiving van NWH(130) naar KNNV(99) waarneembaar,hetgeen te verklaren is omdat nieuwe leden alleen als KNNV lid worden ingeschreven.

Ton vraagt hoe men denkt over de Koppel en de Website.
Johan Hartemink: prima.
Emile geeft aan dat gezocht wordt naar steeds meer content van eigen leden incl. foto's etc.
Wolter: moeten foto's digitaal worden aangeleverd? Emile: liefst op pdf formaat, maar probeer maar eens op een andere manier, dan zien we wel of het lukt.
Hij wijst er nog eens op dat de digitale uitgave in full colour is !!!
Emile mist met name bijdragen over planten. Misschien kan de plantenwerkgroep eens wat aanleveren? Dat wordt vanuit de zaal toegezegd.
Ben Prins: Komt er ook verschil in inhoud tussen digitaal en blad? Je kunt dan gemakkelijker terugkoppelen en reageren.
Emile: Daar is nog niet over nagedacht.
Tip: het is het jaar van de wulp.
Philip geeft aan dat hij bezig is met een houtwallen-project in Paasloo. In juni komt er een boekje over. Hij zegt toe daarover iets in Koppel ge schrijven
Jaap Veneboer: Hoe staat het met een nieuw projectiescherm in de Klincke (zie notulen vorig jaar, notulist)?
Ton: Er is met de Klincke overlegd. Er waren (technische) bezwaren om de schermen uit de kerk hier op te hangen. Wij zijn huurders, dus het is verder wel aan de Klincke.

9. Sluiting van het vergader-gedeelte.
Ton kan de vergadering om 20.35 afsluiten.
Na de Pauze houdt Ben Prins een lezing: "Zomaar wat plekjes met zomaar wat vogels".

Agenda Algemene ledenvergadering KNNV afdeling
op 17 februari 2020 in De Klincke

1. Opening.

2. Verslag
Algemene ledenvergadering (ALV) van 18 februari 2019 * Zie verderop in deze Koppel.

3. Jaarverslag 2019 van de Vereniging.
* zal op verzoek tijdens de vergadering worden uitgereikt.

4. Verslagen van de werkgroepen
(zie de website van de afdeling).

5. Financieel verslag van de penningmeester.
* De financiële stukken zullen tijdens de vergadering beschikbaar zijn en kunnen ook vanaf 14 dagen vòòr de vergadering bij de penningmeester worden opgevraagd.
- rekening en verantwoording over het jaar 2019
- verslag kascommissie over het jaar 2019
- begroting 2020
- vaststellen contributie 2021: Het bestuur stelt voor de contributie niet te verhogen.
- benoeming kascommissie 2020

6. Bestuursverkiezing.
Ton Bode en Emile de Leeuw zijn aftredend en beiden stellen zich beiden herkiesbaar.

Ten minste vijf leden gezamenlijk kunnen schriftelijk bij het bestuur een tegenkandidaat voordragen onder gelijktijdige overlegging van een schriftelijke bereidverklaring van de voorgedragen tegenkandidaat. Hierbij dient te worden aangegeven tegen welke van de door het bestuur gestelde kandidaat de tegenkandidaat wordt gesteld. Indien voor een vacature met inachtneming van het hiervoor bepaalde, één kandidaat is gesteld, wordt deze door de vergadering benoemd. Indien voor een vacature twee of meer kandidaten zijn gesteld, wordt in de vacature voorzien door verkiezing.

Er zijn nog **twee** vacatures in het bestuur waarvoor kandidaten zich kunnen aanmelden. Er wordt met name (**dringend**) nog gezocht naar een lid dat, in samenspraak met de excursie-regelaar van de IVN afdeling, viermaal per jaar de excursies wil organiseren.

7. Verslag (impressie) van de Vertegenwoordigende Vergadering van de KNNV in 2019.
* afvaardiging naar de VV 2020 (afgevaardigde en plaatsvervangende afgevaardigde)
* benoeming vertegenwoordiger van onze vereniging voor de beleidsraad van de KNNV.

8. Rondvraag.

Sluiting van het vergader-gedeelte.

PAUZE

Lezing door Merel Klaarmond over de egel en het jaar van de egel 2019

De egel: wie kent hem niet? Knorrende viervoetertjes die in de schemering door de tuin schuifelen en de slakken van de sla plukken. Het lijkt niet zo goed te gaan met de egel in Nederland, al weten we nog niet goed waarom. Om meer onderzoek naar de egel mogelijk te maken, richtte Merel Klaarmond de Egel-werkgroep op, als onderdeel van De Zoogdiervereniging. Inmiddels heeft de werkgroep een viertallig bestuur en meer dan 200 leden. Om de egel extra in het zonnetje te zetten (niet echt natuurlijk, de egel blijft een nachtdier) werd 2019 uitgeroepen tot Jaar van de Egel. Ineens schoten overal 'egel-snelwegen' als paddenstoelen uit de grond, gingen de 'E-teams' weer de weg op en telde heel

Nederland massaal egels tijdens het jaarlijkse Egelweekend. Wat heeft het afgelopen jaar allemaal opgeleverd? En hoe gaat het nu eigenlijk met onze stekelige zoogdiertjes? En hoe kunnen we de handen ineenslaan om de egel te beschermen?
Naar de antwoorden op deze vragen kunnen we alleen maar nieuwsgierig zijn!

Nieuwjaarsbijeenkomst op 11 januari 2020 in het Holtingerveld.

De besturen van IVN-Noordwest-overijssel en de KNNV afdeling de Noordwesthoek hebben besloten dit jaar de nieuwjaarsbijeenkomst buiten onze comfortzone te houden en wel in het Holtingerveld in de Brasserie Oer. Deze brasserie is gelegen naast de informatiekiosk Holtingerveld, Helomaweg 18, Havelte. Er kan geparkeerd worden op de P van Toegangspoort Holtingerveld.
Ook dit jaar is er weer de mogelijkheid om voorafgaand aan de bijeenkomst gezamenlijk een wandeling te maken.
We hebben gekozen voor een wandeling van 3,1 km en een wandeling van 6,3 km. Beide wandelingen zijn afwisselend en gaan over de Havelterberg en langs de hunebedden, dus gedegen schoeisel wordt aanbevolen.
Tijden:
13.45 uur start de zogenaamde IJs-route van 6,3 km.
14.30 uur start de Flarden-route van 3,1 km
15.45 uur wordt u ontvangen in de Brasserie Oer, waar de besturen de leden en actieve vrijwilligers voor hun steun koffie/thee en een drankje/hapje aanbieden.
Aanmelden is in verband met de catering noodzakelijk en dit graag voor 4 januari per e'mail bij:
IVN-secr.NWO@ziggo.nl of tel.nr. 06 11317756.
Alleen wandelen of alleen de nieuwjaarsbijeenkomst bijwonen is mogelijk.
Allen zijn van harte welkom.

2020 , door Sovon uitgeroepen als "Jaar van de Wilde Eend"

De matige afname van onze meest talrijke en wijdverspreide watervogel, de wilde eend, houdt de gemoederen bezig. Sinds 1990 is ongeveer 30% van de Nederlandse broedpopulatie verdwenen.
Veel mensen trekken zich dan ook het lot van de wilde eend aan en maken zich zorgen. Waarom zou juist de wilde eend, die zich bij uitstek kan aanpassen aan menselijke veranderingen in het landschap, een neerwaartse trend laten zien? Inmiddels zijn er aanwijzingen dat de overleving van kuikens te laag is om de populatie in stand te houden. Om erachter te komen of het daar werkelijk mis gaat en of dat het enige probleem is, zijn meer waarnemingen nodig. Hiermee kan dan een populatiemodel gemaakt worden om de 'gezondheid' van de populatie te berekenen. Tijdens het 'Jaar van' willen we proberen het mysterie van de wilde eend te ontrafelen.

Help de Ringslang!

Door de provincie Overijssel en door Ravon (reptielen-, amfibieën- en vissenonderzoek in Nederland) wordt extra aandacht geschonken aan de ringslang, die in onze omgeving voorkomt. De provincie roept (particulieren) op om broeihopen voor de ontwikkeling van de eieren van ringslangen aan te leggen. Voor de mensen die de ringslang op die wijze een handje willen helpen is er meer informatie beschikbaar. Onderstaande tekst is afkomstig van de website www.broeihopen.nl.
Verder houdt Tariq Stark van Ravon op 20 januari voor ons een lezing over de reptielen in de (omgeving van de) Kop van Overijssel, waar de ringslang zeker niet zal ontbreken. Als er nog vragen zijn over dit project en over de

aanleg van broeihopen, schroom dan niet om die vragen bij de lezing te stellen.

Broeiplaatsen voor de eieren
Over natuurlijke ei-afzetplekken van de ringslang is weinig bekend. In natuurlijke riviersystemen zijn dit waarschijnlijk hopen bij elkaar gespoeld organisch materiaal. In venen zijn drooggevallen horsten van bijvoorbeeld zeggen of russen geschikt. Ingerotte boomstobben en dichte lagen organisch materiaal met broei worden ook gebruikt.
In ons land worden veel eieren gelegd in (paarden)mest- en composthopen. Speciaal voor de soort kunnen dan ook broeihopen worden aangelegd.

Aanleg van broeihopen
Broeihopen zijn van groot belang voor de voortplanting van ringslangen. Deze hopen moeten aan een aantal voorwaarden voldoen. Het is belangrijk dat het materiaal voldoende los is, zodat een ringslang-vrouwtje er gemakkelijk in kan kruipen (de eitjes worden meestal op een diepte tussen 20 en 60 cm diep afgezet). De temperatuur in de hoop moet constant rond de 25 tot 30°C zijn. En de hoop moet voldoende vochtig zijn. Ruwe paardenmest, compost en bladeren vormen een geschikt substraat voor broei.
Na één tot enkele jaren is al het materiaal in de broeihoop verteerd en loopt de broei terug. Er moet dus regelmatig een nieuwe hoop aangelegd worden. Omdat ringslangen geschikte ei-afzetplaatsen lange tijd blijven bezoeken, moeten goede broeihopen op dezelfde plaats gehandhaafd blijven. Werkzaamheden aan broeihopen dienen tussen midden april en eind mei uitgevoerd te worden of in oktober. Op die manier worden legsels en overwinterende dieren niet beschadigd of gestoord.
Grote hopen (>15 m2) worden vaker gebruikt dan kleine. Een goede standaard-broeihoop is 1,5 meter breed, 3 meter lang en 1,2 meter hoog (minimummaten: 1,6 meter bij 1,2 meter en 1 meter hoog). Met name hopen blad, waarin takken zijn verwerkt, worden vaak gebruikt. Ook een mengsel van compost en ruwe paardenmest blijkt goed te voldoen. De takken dienen voornamelijk in het midden van de broeihoop verwerkt te worden (Zuiderwijk et al, 1993). Pure mesthopen scoren wezenlijk slechter. Composthopen scoren weer wat beter.
Bij voorkeur wordt het materiaal voor een broeihoop niet van buiten het gebied gehaald. In voedselarme gebieden zoals heide en veen moet niet met mest of compost gewerkt worden. In ieder type leefgebied kan met gebiedseigen materiaal (afgevallen blad, maaisel van gras, riet of waterplanten, rot hout etc.) gewerkt worden.

Ringslang - fotograaf Johann Prescher

Mededeling inzake contributie-inning KNNV 2020

De automatische incasso voor de contributie voor 2020 zal dit jaar begin februari plaatsvinden. Kees de Wilde, leden-administrateur/penningmeester.

Oproep
Voor zover u geen machtiging hebt afgegeven voor een automatische incasso van de verschuldigde contributie verzoek ik u deze contributie op eerste verzoek te voldoen. Bankrekening NL95INGB0001027674 t.n.v. KNNV, afd. De Noordwesthoek, Steenwijk.
Een betalingsverzoek zal ik begin februari 2020 versturen. Overweeg het afgeven van een machtiging voor automatische incasso, u hebt er geen idee van hoeveel werk u uw penningmeester daarmee bespaart.

Kees de Wilde, leden-administrateur/penningmeester.

Bloembollennatuur

Vanouds kenden we op de geestgronden in Noord- en Zuid-Holland een bloembollencultuur. Geestgronden bestaan uit afgegraven duinzand dat vermengd is met klei en/of veen dat van elders is aangevoerd. Dit mengsel is heel geschikt om bloembollen op te verbouwen. Door ruimtegebrek in de traditionele streken en een verzadiging van de bollenakkers met gifstoffen weken de telers uit Holland uit naar de hogere zandgronden. Vooral de Drentse dekzanden bleken prima te voldoen voor bollenteelten, mits ze voldoende bemest waren. Inmiddels hebben Drentse bollentelers hun areaal sterk uitgebreid, waardoor een steeds groter aantal omwonenden geconfronteerd wordt met de negatieve aspecten van deze teelt. Zoals bekend wordt vooral in de lelieteelt grote hoeveelheden bestrijdingsmiddelen gebruikt, ruwweg drie tot vier keer zoveel als bij maïs wordt toegepast. Daarnaast wordt regelmatig gespoten met minerale olie - vaak gemengd met insecticide - die door de telers aangeprezen wordt als biologisch. Alleen omdat biologische boeren soms ook olie gebruiken om hun oogst te beschermen. Die olie is echter plantaardig, terwijl de minerale olie in de bollenteelt een product is van de aardolie-industrie. Deze laatste wordt nauwelijks afgebroken en reguliere boeren die hun land voor een jaar hebben verpacht aan een bollenteler blijven zitten met een vieze, vette bodem waar een groot deel van al het bodemleven uit geweken is.

Zoals u ongetwijfeld weet, is het aantal broedvogels in het boerenland de laatste dertig jaar gigantisch afgenomen. Voor de laatste Sovon vogelatlas heb ik vooral uurhokken geïnventariseerd in het Friese deel van de Drents/Friese grens. Het aantal broedende boerenlandvogels was hier schrikbarend laag. Bij inventarisaties in de jaren negentig in en rond Amsterdam bleek al eerder dat de biodiversiteit - zowel wat betreft vogels, planten, paddenstoelen en vermoedelijk ook insecten - in de stad aanmerkelijk hoger lag dan in de omringende weilanden. Zelfs het centrum van Amsterdam had wat paddenstoelen betreft met 200 soorten een vier keer hogere score dan de hoog productieve graslanden rond de stad. Er wordt zo intensief bemest, bekalkt en gemaaid dat nog maar weinig organismen kunnen overleven. Vogels zijn deels uitgeweken naar akkerland. Rond mijn huis in Drenthe, waar 45 jaar geleden nog kieviten baltsten en een enkele grutto zich nog liet horen, is het stil geworden. In jonge maisakkers broedt nog een enkele kievit. Over het broedsucces maak ik me weinig illusies. De nesten liggen te open en er zijn teveel kraaien die hun omgeving nauwlettend in de gaten houden.

Sinds een jaar of vijftien hebben we in de Gemeente Westerveld bollenvelden gekregen. Een dubieus genoegen, zoals ik in de aanhef al heb geschetst. Om die reden was ik dan ook verbaasd om in het blad van Vogelbescherming te lezen dat bollenvelden soms een goede biotoop vormen voor de Gele kwikstaart. In de lelievelden op de Drentse dekzanden is daar niets van de merken, maar van een vogelaar die een atlasblok in de vroegere veenkoloniën inventariseerde, hoorde ik een ander verhaal. Zijn atlasblok bestond vooral uit bollenvelden, afgewisseld met een enkele graanakker en doorsneden door sloten. Het aantal broedgevallen van de Gele kwikstaart bedroeg hier meer dan 200, en werd alleen geëvenaard door het aantal broedende Veldleeuwerikken. Het zijn cijfers die gretig gebruikt worden door de KAVB - de Koninklijke Algemene Vereniging voor Bloembollencultuur. Dat zou ik ook doen als ik persvoorlichter was bij deze club. Het suggereert toch dat de negatieve effecten van de bloembollencultuur minder groot zijn dan de tegenstanders van deze teelt willen doen geloven. Of dit echt zo is, zou uitgezocht moeten worden, bijvoorbeeld door Sovon. Hoe groot is daar de overlevingskans van jonge gele kwikken? Krijgen ze minder gif binnen doordat ze voornamelijk langs slootkanten en in grazige perceelranden foerageren? Of worden er tijdens de broedperiode minder bestrijdingsmiddelen gebruikt dan later in

het seizoen wanneer de planten afrijpen en het aantal schimmels en schadelijke insecten sterk toegenomen? Interessante vragen!

Tijdens de boerenprotesten in Den Haag demonstreerden de boeren niet voor hogere prijzen voor hun producten, zodat ze hun akkers en weilanden minder hoefden uit te putten en natuurvriendelijker konden boeren. Nee, ze demonstreerden voor hun recht om hun landerijen intensief te blijven bebouwen, onbelemmerd bestrijdingsmiddelen te mogen blijven gebruiken en net zoveel stikstof te produceren als ze altijd al deden. Het was angstaanjagend om te zien hoe snel alle politici (op één na) door de knieën gingen en de actievoerders in alles hun zin gaven. Terwijl de meesten dondersgoed weten dat het zo niet door kan gaan. Ik heb sympathie voor de boeren, zeker voor die paar boeren in Vledderveen die hun land hebben rondom mijn huis. Ze krijgen al jaren een te lage prijs voor hun melk of hun aardappelen en ze worden gek van alle regelgeving vanuit Den Haag. Maar daarbij vergeten ze dat die regelgeving vooral zo ingewikkeld is omdat daarmee geprobeerd wordt om de meest schadelijke effecten van het boerenbedrijf teniet te doen.
Minister van Landbouw, Carola Schouten, streeft naar een circulaire landbouw in 2030. Daarbij moet de grote invoer van sojaproducten uit Brazilië gestopt zijn, moet veel meer teeltwisseling toegepast worden, uitstoot van stikstof en het gebruik van verdelgingsmiddelen sterk teruggebracht worden. Dan is natuurlijk de consument aan de beurt. Want die veranderingen zijn alleen mogelijk als de klant bereid is om meer te betalen voor de groente, melk en vlees. Dat zal het einde betekenen van de kiloknaller. Ik kan me niet voorstellen dat iemand daar rouwig om om zal zijn!

Tekst: Rob Chrispijn,tekstschrijver, mycoloog en voorzitter van Meten = Weten*

*Meten = Weten is een vereniging met 300 leden die zich in de Gemeente Westerveld sterk maakt voor het instellen van spuitvrije zones in de lelieteelt. M=W heeft eigen metingen uitgevoerd waaruit blijkt dat vrijwel overal gifstoffen worden aangetroffen, met als voorlopig dieptepunt een tuin, grenzend aan een lelieveld, met maar liefst 51 verschillende bestrijdingsmiddelen.

De Bladpootrandwants

Inleiding
Wantsen behoren tot een onderorde van de insekten (Heteroptera) die van andere (onder) ordes onderscheiden kunnen worden doordat op de rug altijd een driehoek te zien is. Binnen de wantsen bestaat de familie van de randwantsen (Coreidae). Eén van de randwantsen is in de winter nog waar te nemen en wel binnen, in onze huizen. Als we deze bladpootrandwantsen eens wat nader bekijken blijken ze heel erg fraai van uiterlijk te zijn. En als ze dan ook nog eens weinig kwaad doen is het niet nodig om ze meteen plat te slaan of met de stofzuiger te verwijderen.

Herkenning
De bladpootrandwants (Leptoglossus occidentalis) wordt ook wel bladpootwants genoemd. Dat “blad” in de naam verwijst naar de bladvormige verdikking in de achterste scheen, zoals op de foto is aangegeven. Verder zijn bladpootwantsen met een lengte van 16 – 20 mm een voor wantsen grote soort. Ze zijn bruin van kleur met daarin vele nuances.

De soort is van oorsprong Noord-Amerikaans maar is op onduidelijke manier in 1999 in Noord-Italië opgedoken. Vandaar heeft de soort zich zeer snel verbreid want in 2002 zat ze al in Zwitserland en verspreidde ze zich verder via Frankrijk en Oostenrijk (beiden in 2005). Daarna volgden Duitsland (in 2006) en België (in 2007). In 2008 is ze ook in Nederland, al meteen op tien locaties, gevonden.

Oorspronkelijk werd de soort vooral in de kustgebieden aangetroffen en dan in gebieden die niet de hiervoor typische biotoop vormen. Het vermoeden is dat het zwervende dieren zijn geweest die op zoek waren naar een overwinteringsplek. Op dit moment komt de bladpootrandwants wijd verspreid in alle provincies voor.

Waarneming
Het verspreidingsgebied beslaat dus geheel Europa.
Bladpootwantsen zijn goede vliegers, die dan ook snel nieuwe gebieden kunnen bereiken.
Ze leven op verschillende soorten naaldbomen en dan vooral op dennen en de douglasspar. In tuinen worden vaak de fijnspar en de jeneverbes bezocht.
Ze hebben één generatie per jaar en de imago's overwinteren. Dat gebeurt op beschutte plaatsen zoals in schuren en woningen.

Bladpootrandwants achterscheen

Biologie
In het voorjaar zoeken de imago's hun waardplanten weer op en zuigen aan de mannelijke bloemen. Na de paring worden de eieren in rijen op de naalden afgezet. Later zuigen de nimfen en adulten aan de zich ontwikkelende zaden en aan de jonge scheuten van de waardplant. Daardoor kunnen ze de zaadproductie van de plant aanzienlijk reduceren.

Bescherming
De bladpootwants is een invasieve exoot die dus geen speciale bescherming nodig heeft. In de VS. kunnen ze zich wel eens tot een plaag ontwikkelen, maar daar zijn in Nederland absoluut nog geen aanwijzingen voor. Als bladpootwantsen dus binnen in huis of schuur gevonden worden, volstaat het om ze met een beker en een velletje papier te vangen en ze (nadat we ze natuurlijk eerst van dichtbij hebben bewonderd!) vervolgens buiten te zetten.

In mijn eigen tuin komen ze ook voor. Maar in en om mijn tuin staat dan ook een aantal Grove dennen, Lariksen en één Jeneverbes(je). Overigens kom ik ze meer in de winter binnen tegen dan in de andere jaargetijden buiten.

Tekst en foto's: Willem-Jan Hoeffnagel

Bladpootrandwants

RESULTATEN WEIDEVOGELBESCHERMINGSGEBIED NOORDWESTHOEK 2019

Afname weidevogelstand
In 2019 werden door 17 vogelwachters bij circa 22 agrariërs 149 legsels van weidevogels beschermd. Van de kievit werden in 2019 126 nesten gevonden. Na de dramatisch afname in 2018 zijn in 2019 duidelijk meer nesten van de kievit gevonden, maar bij lange na niet het aantal van 2017. Over de lange termijn loopt de stand van de kievit al langer terug in het weidevogelbeschermingsgebied van de Noordwesthoek (fig.1). Landelijk neemt de kievit de laatste 15 jaar af.

Van de grutto werden in 2019 9 nesten gevonden. In 2004 werden van de grutto nog 37 nesten gevonden. De soort neemt steeds verder af in het boerenland en is hier bijna verdwenen, ondanks de beschermende maatregelen (fig.2). Van de scholekster werden de laatste jaar maar 7 nesten gevonden. In 2005 waren dit er nog 40. Ook hier loopt de stand fors terug (fig.3). Van de tureluur zijn in 2019 5 nesten gevonden. Dit is in dezelfde orde als voorgaande jaren (fig. 4).Het aantal tureluurs in het gebied is beperkt. Van de wulp en de graspieper werd 1 nest gevonden.

Predatoren
De uitkomstpercentages van de legsels van de kievit zijn na 2013 duidelijk afgenomen en waren de laatste jaren erg mager met 55-60% (fig. 5). Belangrijkste oorzaken van de afnamen zijn predatie en landbouwwerkzaamheden, maar van veel verloren legsels is de oorzaak van deze afname niet bekend. Vooral vossen kunnen grote schade toebrengen aan de weidevogelstand. In de gemeente Steenwijkerland wordt daarom actief met een lichtbak op de vos gejaagd.

Veel te weinig kuikens vliegvlug
Niet alleen komen er weinig nesten uit van de kievit. Veel weidevogelbeschermers gaven aan dat hun indruk was dat er maar weinig weidevogelkuikens vliegvlug zijn geworden. De lage overleving van weidevogelkuikens is landelijk breed een probleem. Vooral in de kuikenfase zijn extra inspanningen nodig op het boerenland om de weidevogels te behouden. Een groot deel van de boeren geeft alle medewerking aan de weidevogelbescherming bij het ontzien van de nesten. Echter de landbouw is zo intensief geworden, dat het voor de kuikens erg moeilijk is om te overleven. Na het uitkomen van het nest hebben kuikens voedsel (vooral insecten) en dekking (tegen predatoren) nodig. Voor kuikens van de grutto is dit extra moeilijk, omdat zij in het lange gras verblijven, en daardoor ook een groot risico lopen te sneuvelen bij het maaien.

Hoe kan de overleving van grutto- en tureluur-kuikens worden vergroot?
Door het plaatsen van stokken met plastic zakken (ca. 4 per ha) een dag voor het maaien, kun je grutto-gezinnen (en tureluur-gezinnen) uit het te maaien perceel wegjagen. Op zich werkt deze methode goed, maar wordt nog veel te weinig toegepast. Daarnaast is het een probleem dat er vaak grote oppervlaktes in één keer worden gemaaid, waardoor er geen plek overblijft, waar kuikens dekking kunnen vinden in lang gras. Meer gefaseerd maaien, stroken (b.v. langs sloten) laten staan, of afwisseling met beweide percelen (meer mozaiek) biedt veel betere overlevingskansen voor weidevogelkuikens. Het lange gras is zowel van belang voor voedsel voor de kuikens (insecten) als dekking tegen predatoren. Als kuikens een kaal gemaaide vlakte moeten oversteken, zijn ze een gemakkelijke prooi voor predatoren als zwarte kraai en blauwe reiger.

Hoe kan de overleving van kievits-kuikens worden vergroot?
Kuikens van de kievit gaan direct na het uitkomen van het nest naar percelen met kort gras, afgeweide percelen of blijven op maisakkers.

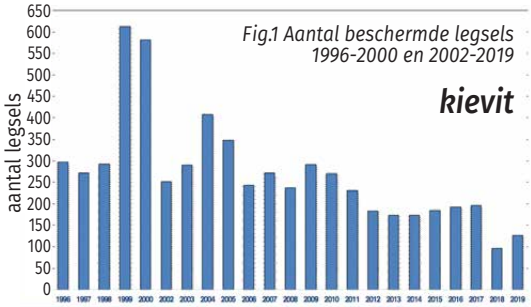

Fig.1 Aantal beschermde legsels 1996-2000 en 2002-2019

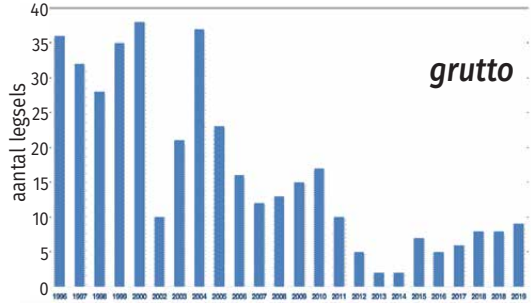

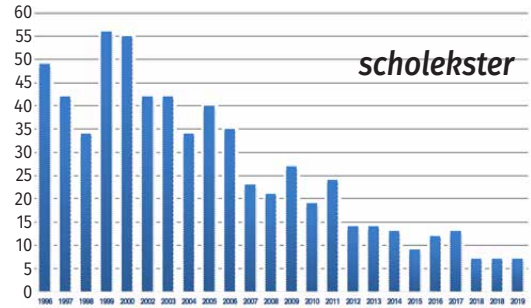

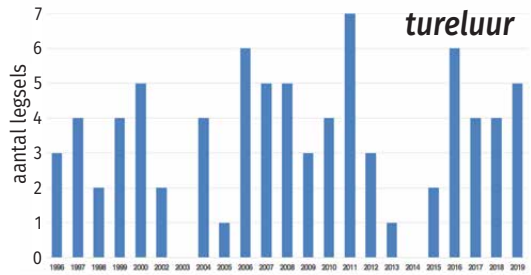

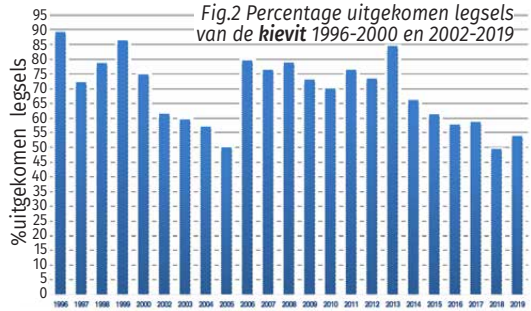

Fig.2 Percentage uitgekomen legsels van de **kievit** 1996-2000 en 2002-2019

Als het nest is uitgekomen, hebben ze daarna weinig last van het maaien. Tegenwoordig broedt het grootste deel van de kieviten op (maïs)akkers. Op maïs-akkers gaat echter nog veel mis. Van veel vroeg uitkomende kievitsnesten, worden de jonge kuikentjes ondergeploegd bij het klaarmaken van het perceel voor de mais. Hier is het goed mogelijk om een dag voor de bewerking stokken met plastic zakken te plaatsen om de kuikens uit het perceel te verjagen. Dit heeft alleen zin als in de buurt een perceel of strook aanwezig is met half kort gras (eind april), waar ze dekking tegen predatoren en voedsel kunnen vinden. Dit kan bijvoorbeeld een afgeweid perceel of een strook, waarop geen maïs is verbouwd zijn, maar ook een schouwpad van een waterschap zou hiervoor dienst kunnen doen.

Collectief Noordwest-Overijssel
Ook zijn er mogelijkheden om bij concentraties van kieviten op een (maïs-)akker met het agrarisch Collectief Noordwest-Overijssel (contactpersoon Klaas Eker) of met Landschap Overijssel contact op te nemen om tegen vergoeding extra maatregelen te nemen voor kievits-kuikens.

Conclusie
Uit de resultaten blijkt dat door de weidevogelbescherming 149 nesten zijn beschermd, maar de ontwikkeling van de weidevogelstand niet rooskleurig is. Door de steeds verdergaande intensieve landbouwkundig en de hoge predatiedruk overleven er veel te weinig kuikens, waardoor de weidevogelstand op het boerenland in de Noordwesthoek sterk terugloopt. Weidevogelkuikens hebben dekking (veilige plek om op te groeien) en voedsel (insecten in bloemrijke graslanden) nodig om op te groeien. Extra aandacht van boeren, weidevogelbeschermers en agrarische natuurverenigingen om de kuikenoverleving te vergroten, is noodzakelijk voor het voortbestaan van weidevogels op het boerenland. Daarbij zal ook de predatiedruk moeten worden verlaagd.

Commissie Weidevogelbescherming Noordwesthoek

Recensie Boeken

Een onweerstaanbaar boeiend en troostrijk boek over de natuur (•••••)

Natuurboeken Een klassieker van de Britse Annie Dillard, die zich in Virginia terugtrok in een boshut, is schitterend vertaald. En natuurjournalist Elvira Werkman schrijft over een hartstochtelijke, Nederlandse ornitholoog en 'vogelredder'.

Ons bestaan is een vaag spoor aan de oppervlakte van het mysterie, als de grillige, bochtige tunnels die de bladmineerders door een blad graven'. En: 'Ons leven is een vage lijn op het oppervlak van het mysterie'.
Deze zinnen komen uit een van de beroemdste Amerikaanse natuurboeken, de klassieker *Pelgrim langs Tinker Creek* (1974) van Annie Dillard (1945). De destijds 29-jarige Dillard won er de Pulitzerprijs voor non-fictie mee. Het werd meteen in het Nederlands vertaald als *Waterspiegelingen* (1978), door Ruud Rook, en nu is er een nieuwe, erg mooie vertaling verschenen van de hand van Henny Corver.
Voor Angelsaksische natuurschrijvers als Robert Macfarlane, Richard Adams (*Waterschapsheuvel*) en Richard Deakin is Dillards boek maatgevend. Macfarlane noemde haar in een hommage in *The Guardian* (2005) een *huge figure* en haar boek een contemplatie over 'mysterie, dood, schoonheid, geweld'.

Longontsteking
Voor Dillard maakt de mens wezenlijk onderdeel uit van de natuur die is als 'een toonzaal vol schatten en raadsels, een ondoorgrondelijke schepping die ons boeit door haar geheimen'. Dillards boek is als een vergrootglas dat ligt op en rondom haar hut bij een kleine kreek in de Blue Ridge Mountains in de staat Virginia. In 1971 trok ze zich daar terug, nadat ze ternauwernood was ontkomen aan een levensbedreigende longontsteking. Ze bracht vier seizoenen in haar boshut door, maakte duizenden dagboekaantekeningen waaruit ze uiteindelijk haar boek samenstelde. Dillards domein is beslist geen wildernis: het is heuvelachtig boerenland afgewisseld met bossen, rots- en waterpartijen.
De bovengenoemde zin over de bladmineerder is kenmerkend: ze brengt een van de allerkleinste insecten samen met het menselijk bestaan en de som daarvan is het leven als mysterie. Zo schakelt de schrijfster heen en weer tussen het minuscule en het universele. Details als een flintertje licht op het water (waterspiegelingen!) leidt bij haar moeiteloos tot religieuze reflectie, over God die verborgen is in Zijn schepping.
Zelf noemde ze *Pelgrim langs Tinker Creek* een 'boek van theologie' en niet een natuurboek. Het werd vergeleken met het befaamde *Walden* (1854) van Henry David Thoreau. Ook hierin speelt een religieuze omgang met de natuur een beslissende rol en volgen we de schrijver op zijn wandelingen langs een klein meer, zoals Dillard langs een riviertje loopt.
Dillard ontdekt zowel geheimenissen in de natuur als 'gekkigheid'. Ze betoogt met verfrissende opgewektheid dat 'de hele natuur een en al gekkigheid' is, want 'je zou nooit zoiets buitenissigs weten te bedenken als een giraf'. Verrukkelijke zinnen en verrukkelijke waarnemingen die Dillard in een royaal gebaar bladzijde na bladzijde de lezer aanbiedt.
Dillards boek heeft de vorm van een journaal. Elk hoofdstuk begint met een wandeling vanuit haar houten hut langs het naastgelegen Tinker Creek, en elke stap inspireert haar tot observaties en beschrijvingen die balanceren op de grens van poëzie en wetenschap, verwondering en rationele analyse. Ze noemt zichzelf geen wetenschapper maar een verkenner of ontdekkingsreiziger, een sluipjager in een wereld die God met 'overdaad en overmoed heeft geschapen.'

Nederlandse bossen

Als we lezen en nadenken over de natuur in Nederland, dan stuiten we onherroepelijk op beleid. Nederlandse bossen worden rücksichtslos gekapt omdat er heide moet komen. Weidevogelbeschermers staan op gespannen voet met boeren en zelfs met beschermers van roofvogels.

In *De man op de dijk* beschrijft natuurjournalist Elvira Werkman op soms beklemmende wijze de worsteling van één man, natuurbeschermer en ornitholoog Ben Koks, om nestgelegenheid voor de grauwe kiekendief – een van de mooiste, slankste roofvogels – in de Groninger aardappelakkers te behouden.

Werkman volgt Koks die met niet te stuiten energie en vasthoudendheid op zijn missie is: hij overtuigt aardappelboeren ervan dat ze nesten moeten behoeden, hij zendert kiekendieven om hun vliegbewegingen te volgen en zo hun territoria en voedselgebieden veilig te stellen. Van de Groningse akkergebieden tot in Wit-Rusland, Engeland, Duitsland en de Sahel in Afrika bestudeert Koks de *Circus pygargus*, die vroeger veel in Nederland voorkwam maar door pesticiden hier uitstierf. Koks en zijn collega-onderzoekers, boeren en vrijwilligers hebben iets tot stand gebracht dat onmogelijk leek in ons overgereguleerde land: het redden en opnieuw introduceren van die bedreigde vogelsoort.

Kiekendief

Werkmans verslag van Koks' bemoeienissen getuigt van grote kennis van het complexe Nederlandse natuurbeleid en van de boerenwereld. Het was voor 'vogelredder' Koks een grote schok toen hij ontdekte dat de reusachtige maaimachines nesten met eieren of jonge vogels tijdens de oogst vernietigden. Door de nesten te markeren, was dit gevaar geweken. Maar het was niet voldoende: er moest voedsel zijn. Dus bedacht Koks dat de akkerranden ingezaaid moesten worden met een rijk mengsel van kruiden, grassen en granen. Hier komen kleinere vogels en muizen op af, het voedsel van de kiekendief. *De man op de dijk* bewijst dat een vogel als de kiekendief symbool staat voor de politieke arena die onze natuur beheerst.

Onze wereld van nu is zo anders dan die van Annie Dillard destijds: helaas heeft op pijnlijke wijze het ondoorgrondelijke mysterie dat de natuur is plaats moeten maken voor vaak onoplosbare belangenstrijd. Dillards gelukzalige aanwezigheid in de groene weelde langs de boorden van Tinker Creek is onweerstaanbaar boeiend en troostrijk. In het mysterie dat zij openbaart ligt de bron van onze aandacht voor de natuur, die de bescherming zo hard nodig heeft. Zo grijpen de boeken van Dillard en Werkman prachtig in elkaar.

Een versie van dit artikel verscheen ook in NRC Handelsblad van 21 juni 2019

Bladpootrandwants - fotograaf Willem-Jan Hoeffnagel

Bladpootrandwants achterscheen fotograaf Willem-Jan Hoeffnagel

Ekster 2 - fotograaf Philip Friskorn

Zwarte kraaien - fotograaf Philip Friskorn

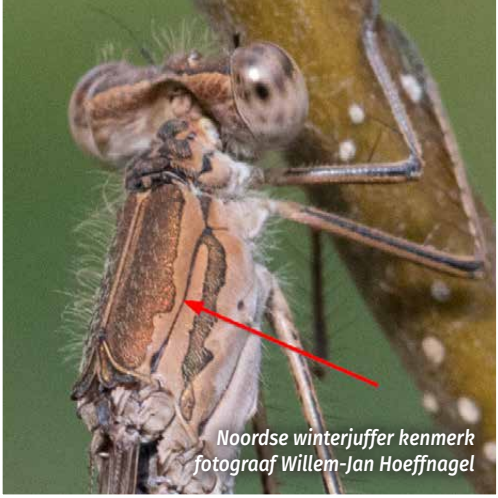

Noordse winterjuffer kenmerk
fotograaf Willem-Jan Hoeffnagel

Noordse winterjuffer
fotograaf Willem-Jan Hoeffnagel

Dansende Grote Zilverreiger - fotograaf Gert Paassen

Ree - fotograaf Gert Paassen

Inktvisszwam 2
fotograaf Anneke de Vries

UIT DE PERS

Dagpauwoog bij u thuis

In NRC-Handelsblad van 16 november 2019 stond het volgende artikel:

Dagpauwoog komt logeren

Oh, dier Om sommige dieren kun je niet heen. De redactie wetenschap licht er iedere week eentje uit. Deze week: de dagpauwoog.
Een vlinder als huisgenoot: het klinkt gezellig. Maar wie rond deze tijd een dagpauwoog in huis aantreft, kan hem toch beter buiten zetten, waarschuwt De Vlinderstichting.
Naam: dagpauwoog
Wetenschappelijke naam: Aglas io
Leeft: als rups in spinselnesten in grote brandnetels, overwintert als volwassene en vliegt dan in vroege voorjaar uit op zoek naar nectar van o.a. sleedoorn.
Drinkt: nectar van o.a. sleedoorn, paardenbloem en klein hoefblad.
Uiterlijk: roodachtig, op bovenkant van vleugels grote, opvallende oogvlek. De onderkant van de vleugels is zwart.

Dagpauwoog - fotograaf Emile de Leeuw

Opvallend: overwintert soms in huis.
Lang niet alle vlindersoorten overwinteren als imago (volwassen vlinder) – de meeste doen dat als ei, rups of pop. Maar er zijn uitzonderingen, zoals de gehakkelde aurelia, de citroenvlinder en dus de dagpauwoog. Die eerste twee overwinteren buiten en vervangen het vocht in hun lichaam door 'antivries'. De dagpauwoog kan dat ook, maar zoekt (net als sommige andere soorten) voor zijn winterslaap vaak gebouwen op. Als het binnen te warm wordt, ontwaakt hij. Dat kost veel energie, met de dood als gevolg. Pak een slapende vlinder dus tussen wijs- en middelvinger op en zet hem op een koude, beschutte plek.
Bron: NRC Wetenschap
Op de hoogte van kleine ontdekkingen, wilde theorieën, onverwachte inzichten en alles daar tussenin.

De noordse winterjuffer

Inleiding
Voor mijn artikelen in Koppel probeer ik altijd wel een onderwerp te kiezen dat je kunt tegenkomen in het betreffende seizoen. Daarom deze keer wat informatie over een libel, namelijk de noordse winterjuffer (Sympecma paedisca). Hè, een libel? In de winter? Inderdaad, want er zijn twee soorten libellen die je in de winter kunt tegenkomen omdat ze als volwassen dier overwinteren. Dat zijn de bruine winterjuffer (Sympecma fusca) en dus de noordse winterjuffer.

Herkenning
Beide winterjuffers zijn vrij gemakkelijk te onderscheiden van andere libellen. Ze zijn namelijk gekleurd in verschillende tinten bruin. Tussen beide soorten zitten een paar kleine, nauwelijks waarneembare verschillen en één wat meer in het oog (via een verrekijker) springend verschil. De noordse winterjuffer heeft namelijk op de schouderstreep een kleine uitstulping (zie foto) en die heeft de bruine winterjuffer niet. Ook is die schouderstreep smaller dan bij de bruine winterjuffer.
noordse winterjuffers zijn zo'n 37 tot 39 mm. groot. Opvallend is ook dat in rust de vleugels dicht tegen elkaar liggen aan één kant van het achterlijf.

Waarneming
Tot de jaren 70 kwamen de noordse winterjuffers tamelijk algemeen voor in de laagveengebieden van midden Nederland. Sinds 1960 werd echter wel geconstateerd dat ze in aantal afnamen. Na 1977 was de soort erg

zeldzaam en alleen nog in kleine aantallen in onze streek aanwezig. In 1997 werd ze voor het eerst in 20 jaar weer in redelijke aantallen in de Weerribben en rond de Kuinderplas aangetroffen.
Op dit moment kunnen de noordse winterjuffers waargenomen worden bij de voortplantings-biotoop in de Wieden, de Weerribben, de Lindevallei en de Kuinderplas.
Gedurende een jaar zijn er twee pieken in waarnemingen: in de voortplantingsperiode van april / mei en als de nieuwe generatie op trek gaat vanaf eind augustus tot en met half oktober.
Als de noordse winterjuffers op een takje zitten zijn ze erg moeilijk waar te nemen. Pas als het "takje" door verstoring of een langsvliegende prooi gaat vliegen zal je ze kunnen zien.

Biologie
De voortplantings-biotoop bestaat uit petgaten in moerassige laagveengebieden. Het zijn vaak stilstaande wateren met zeggen, rietkragen en lisdodde. De libellen overwinteren op de heidevelden van de hogere zandgronden.

Na de overwintering worden de imago's eind maart weer actief en trekken naar de voortplantingsgebieden. Daar paren ze en worden de eieren afgezet in rottende delen van planten, maar ook wel in delen van levende planten. Dit gebeurt meestal "in tandem". De

Noordse winterjuffer- fotograaf Rene Manger

larven leven tussen de oeverplanten. Na een ontwikkelingsperiode van zo'n vier maanden komen de nieuwe imago's uit. Deze trekken dan vanaf oktober naar de overwinteringsgebieden die een groot gebied in Friesland en Drenthe omvatten. Tijdens deze trek, waarbij afstanden tot wel 20 km. kunnen worden afgelegd, kunnen de imago's ook tijdelijk in tuinen worden aangetroffen.

In het voorjaar worden bladluizen, schildluizen en kleine cicaden gegeten. In het najaar zijn er minder insecten en bestaat het voedsel met name uit wintermuggen.

Bescherming
In Nederland zijn noordse winterjuffers zeldzaam, maar in ons (ruim genomen) werkgebied is er een redelijke populatie aanwezig. Gezien de beschermingsstatus van dit gebied lijkt er geen risico op uitsterven.

Tekst en foto's: Willem-jan Hoeffnagel

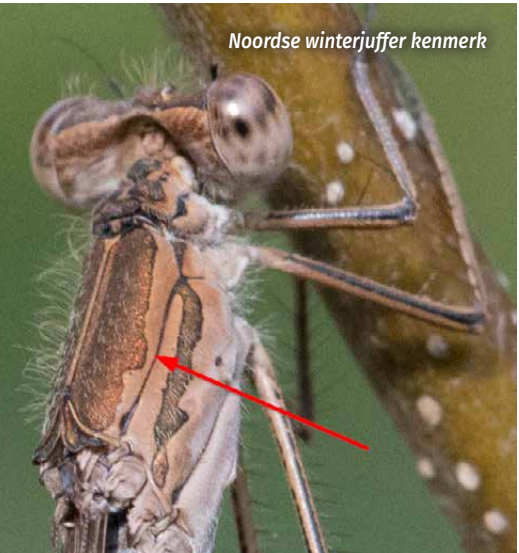
Noordse winterjuffer kenmerk

Noordse winterjuffer

Een nestplankje voor de Boerenzwaluw

Afgenomen populatie
Sinds de jaren zestig is de populatie van boerenzwaluwen met ca 70% geslonken. Dit heeft te maken met biotoop en broedlocaties. De biotoop in boerenland is verschraald tot monocultuur met weinig insecten. Tegelijkertijd zijn geschikte broedplaatsen voor de boerenzwaluw schaars geworden. Vrijwel alle kleine stallen op het boerenland zijn verdwenen. Grote moderne stallen zijn afgesloten en ook om andere redenen ongeschikt. De boerenzwaluw wijkt daarom uit naar bruggen, open kapschuren, grotere duikers (0.5 meter vrij van het water), boothuizen, steigers en carports.
De populatie kent tegenwoordig weer een bescheiden opleving dankzij de paardenmaneges.

Geschikte biotoop
De boerenzwaluw is een goede vlieger. De uit- en thuisreis naar Zuid Afrika is ca 15.000 kilometer. Voor het grootbrengen van de jongen echter moet deze goede vlieger zich beperken tot een straal van maximaal 300 meter rond het nest. In deze beperkte ruimte moet een biotoop aanwezig zijn met voldoende insecten. In de praktijk betekent dit water, riet, kruidenrijk grasland. Als er nog vee gehouden wordt in de buurt weegt dit zwaar mee wat betreft geschiktheid.

Vrij van predatie
De nestplaats moet vrij van predatie zijn. De boerenzwaluw maakt daarom niet vaak een nest op doorlopende richels vanwege ratten, wezels etc. Ook uilen jagen op de zwaluw. Daarom moet het nestplankje tegen de onderkant van een plafond geplaatst worden zodat het niet “aangevlogen” kan worden. Dit geldt ook voor bekende nest-predators als kraaien, eksters en spechten. Dit plafond kan de onderkant van een brug zijn of een ruim overstek van een dak.
Een hoekplankje tegen de onderkant van het wegdek blijkt in de praktijk goed te voldoen. Het tocht nogal onder een brug en een hoekplankje geeft beschutting tegen de wind.

Beperkt aantal nestplaatsen per locatie
Ogenschijnlijk zijn boerenzwaluwen gezellige groeps-vogels. Ze foerageren vaak in groepen. Ze broeden in tamelijk losse kolonies. Daarbij handhaven ze vanaf hun nest een territorium met een straal van vijf á tien meter. Afhankelijk van de grootte van een brug is er dan ook maar plaats voor één of twee bewoonde nesten. Toch heeft het zin om meer dan twee plankjes te plaatsen omdat de zwaluw nog wel eens vlakbij een nieuw nest wil maken in verband met parasieten. Parasieten overleven de winter in de vorm van eitjes en worden weer actief als het nest opnieuw bewoond wordt.
De kans van slagen van nestplankjes is groot in de nabijheid van een reeds bestaande kolonie. Is eenmaal een nestlocatie in gebruik genomen dan wordt deze generaties lang elk jaar weer bezocht.
De witte kwikstaart (die minder kieskeurig is dan een boerenzwaluw) gebruikt wel eens een nestplankje dat voor de zwaluw is bedoeld.

Samengevat:
De geschikte plaats voor een nestplankje is: een insectenrijke omgeving, een beschutte plek, die veilig is voor klimmende en vliegende predatoren.

Enkele voorbeelden.
In Belt Schutsloot zijn onder een bestaande brug en onder twee vernieuwde bruggen drie verschillende nestplankjes geplaatst die direct in gebruik zijn genomen. Onder deze bruggen werd al vele jaren door de boerenzwaluw gebroed.

Het hoekplankje (ontwerp: Jan Bus)
Dit type plankje is al meer dan twintig jaar in gebruik onder bruggen en onder overkappingen. In Eemnes ontdekte men destijds bij toeval dat de lange richels onder bruggen gemeden worden (ratten, wezels). Een hoekplankje, dat zodanig wordt geplaatst dat er geen predator bij kan komen, wordt wel als nestplaats geaccepteerd.
Vele jaren broedde de zwaluw op de liggers van een oude brug in Belt Schutsloot voor mijn huis totdat ik onderstaande hoekplankjes tussen de liggers onder het wegdek plaatste. Vanaf dat moment werd op de plankjes gebroed. En inderdaad wisselde de zwaluw wel eens van plankje, bij deze brug vier keer binnen 7 jaar.
Het plankje kan worden geschroefd of met secondelijm geplakt. De basismaten zijn 11x11x11 cm voor de inwendige hoogte en de inwendige zijden. Het plankje op de foto zat aan de bovenkant gelijmd, maar de lijm hield niet goed vast op de vochtige plank. Later zijn dan ook alle hoekplankjes vast geschroefd.
Ik heb op verschillende plaatsen een plankje zonder hoek getest maar daar hebben vogels minder trek in. Ik kreeg meteen een “vliegenvanger” op een veldschuurtje toen ik van het daarop geplaatste plankje na een paar jaar een hoekplankje maakte.

Het luxe chalet (ontwerp: Ronald Messemaker)
De architect van dit kastje heeft er een mooi chalet van gemaakt. Op de rand bevinden zich enkele spijkertjes voor een beter houvast voor het nest. Het is onbereikbaar voor predators en biedt een goede beschutting tegen de tocht onder een brug. De kastjes zijn op het beton gelijmd met secondelijm, zowel aan de bovenzijde als aan de achterzijde.

De robuuste twee onder één kap (ontwerp: Nicco van der Lelie)
De architect heeft hier een plankje gemaakt waarbij de zwaluw kan kiezen aan welke kant hij het meest beschut tegen de wind zit. Het is onverwoestbaar zelfs voor vandalen met een pikhaak.

Locatie
Het is de locatie die een nestplaats aantrekkelijk maakt. De oude brug was zwart aan de onderkant en had langsliggers. De nieuwe betonbrug bijna wit, rechthoekig en kaal,

onderaanzicht

zijaanzicht

Fotograaf Jan Bus(1)

nog een

Fotograaf Jan Bus

geeft een volledig andere aanblik. Dat maakt voor de zwaluw niet uit, het gaat om de locatie. De op verschillende wijze uitgevoerde broedplankjes onder de nieuwe bruggen werden direct geaccepteerd zoals bij toeval is gebleken uit de praktijk onder de bruggen in Belt Schutsloot. Zoals uit de foto's blijkt bevinden de nestplateau's zich ongeveer 11 cm onder het bovenliggende wegdek. Zijn er geen langsliggers dan moeten de nestplankjes tenminste een meter van de rand van de brug af worden geplaatst.

In Belt-Schutsloot worden binnenkort weer twee bruggen vernieuwd. Het worden bruggen van glad beton zoals op de foto van de chaletjes. Dit beton is te glad voor een zwaluw om er een nest tegenaan te metselen.
Gezien de boven beschreven ervaring met verschillende vormen van nesthulp is nu onderstaande nestplank gemaakt:

- twee onder een kap zodat de zwaluw kan wisselen in verband met parasieten;
- twee onder een kap geeft geen extra werk bij het maken en plaatsen;
- basismaten 11x11x11 cm per zijde;
- grote lijmvlakken voor een goede hechting aan het beton;
- een schroefje op de hoek geeft extra steun voor het nest;
- geschroefd en gelijmd en nog extra versterkt tegen vandalisme

Tekst en foto's: Jan Bus

De Ekster, deel 5
Het verenkleed-2

De ekster blijft mij boeien. In oktober 2019 was ik twee weken op Terschelling. Bij het gehuurde huisje hielden zich eksters op, vraag me niet hoe het komt, maar ik wordt er altijd door achtervolgd, waar ook ter wereld. Kennelijk houden ze van mij en vertrouwen ze mij, na meer dan zestig jaar observeren. Een mannetje, te herkennen aan zijn heel lange staart, kwam met enige regelmaat op het voer af. Verwonderlijk was een korte witte staartpen bij het mannetje. Mogelijk is dit bij een ekster een vorm van leucisme, een afwijking die komt door verminderde pigmentatie bij mensen en dieren. In de literatuur is het bekend dat leucisme voorkomt bij eksters. Voor mij was het de eerste waarneming in mijn leven en mooi voor mijn archief over de ekster.
Tekst en foto's: Philip Friskorn

Zwarte kraaien op de begrafenis

Het is reeds sedert de nieuwe Flora- en Faunawet van 2002 verboden om dode dieren op te hangen om gewassen te beschermen. Toch komt het nog wel eens voor dat je een geschoten of op een andere wijze doodgemaakte vogel ziet, die zou dienen om gewassen te beschermen. Het werkt niet, want een dier heeft geen angst voor een dode soortgenoot. Ik fotografeerde in 2005 een opgehangen zwarte kraai aan bonenstokken. De hele familie kwam op de begrafenis. (Zie volgende pagina.) Wederom een bewijs dat dit soort acties niet helpen.
Tekst en foto: Philip Friskorn

Zwarte kraaien - fotograaf Philip Friskorn

Bijzondere slaapplaats van een Koolmees

Het was een warme zomeravond in Oldemarkt op 22 juni 2019. Heerlijk lang buiten zitten in de tuin, het is bijna donker en de vogels zijn in rust op zoek naar een slaapplaats. De houder van de pindakaaspot ligt er in de zomer leeg bij. Het was even na tien uur en wij genoten buiten van een glaasje rode wijn. Een koolmees kwam aangevlogen en ging in de lege houder voor de pindakaaspot zitten. Snel camera en statief gepakt en een foto gemaakt. Het koolmeesje bleef heerlijk zitten en stak na 10 minuten de kop in de veren en ging slapen. Wij gingen ruim na middernacht naar bed en nog steeds zat de koolmees in volledige rust in de houder. Wat een vertrouwen!
Tekst en foto's: Philip Friskorn

Koolmees net aangekomen

Koolmeesje slaapt

Boommarter

Tijdens zijn rondje Weerribben-Wieden en het fotograferen van de klapekster werd Gert Gelmers ook nog verrast door een boommarter die, in hetzelfde weiland, op zoek was naar een prooi. Hij zag zowel de klapekster als de boommarter een muis vangen.

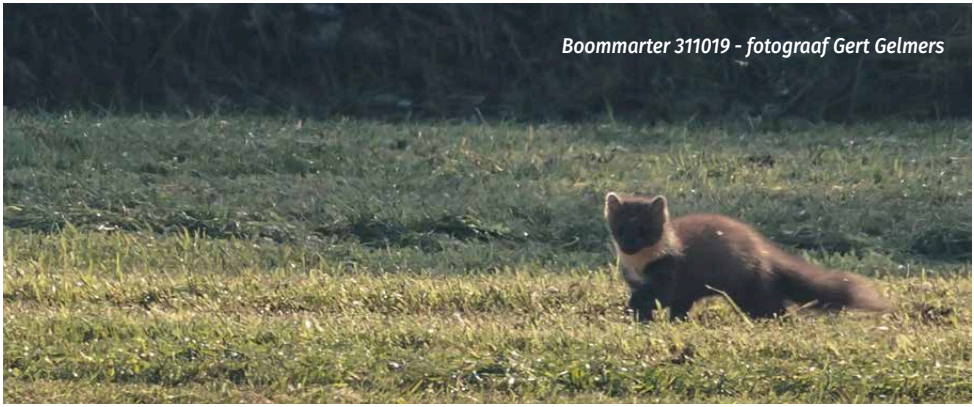

Boommarter 311019 - fotograaf Gert Gelmers

Grote zilverreiger

Deze grote zilverreiger stond een hele tijd roerloos stil maar waarschijnlijk zag hij geen prooi.
Plotseling begon hij of zij iets op te vliegen, danspasjes te maken of een stukje door het water te lopen om een prooi op te jagen.
In ieder geval had het geen succes dit keer want de zilverreiger had niets gevangen.
Het was een mooi schouwspel en ik hoop zoiets nog een keer te kunnen filmen.
Flink op en neer gaan met de vleugels en met de vleugels voor schaduw zorgen op het water, alleen dan zie je de weerspiegeling van het water.
tekst en foto's: Geert Paassen. Zie het binnenblad voor de gehele reportage

Grote Zilverreiger - fotograaf Gert Paassen

Raad eens wat hieruit komt

Ik vond hem in de tuin. Eens even van dichterbij bekijken. Oei, wat stinkt dat ding! Vliegen schijnen er dol op te zijn....Het is de Inktviszwam. Deze is oorspronkelijk afkomstig uit Australië en Tasmanië en is in 1921 voor het eerst in Europa gesignaleerd. Waarschijnlijk zijn sporen van deze zwam meegekomen met Australische troepen tijdens de Eerste Wereldoorlog. Deze exotische soort is zeldzaam maar de soort verspreidt zich de laatste jaren meer en meer.
Tekst en foto's: Anneke de Vries

Het laatste nieuws over vliegveld Lelystad

Leon Adegeest van burgercomité Hoog-Overijssel heeft opnieuw fouten ontdekt in het milieurapport van Lelystad Airport
Twee jaar geleden moest ook al een Milieueffectrapportage (MER) de prullenbak in nadat ingenieur Leon Adegeest fouten had ontdekt in de berekening van de geluidsoverlast van de vliegroutes.
Maar ook met het nieuwe, gecorrigeerde rapport is het mis, stelt Adegeest.
In de nieuwe berekening is uitgegaan van een veel te hoge warmte-uitstoot van vliegtuigen van en naar de luchthaven. Die warmte kan van belang zijn bij stikstofberekeningen. Hoe warmer, hoe meer verdunning van de stikstof en hoe minder neerslag in de natuur.
Als gevolg van deze invoerfout pakt de stikstofneerslag zo laag uit dat Lelystad Airport niet onder de norm valt die een Natuurbeschermingsvergunning voorschrijft.
Wanneer Adegeest de berekening herhaalt met de door het RIVM geadviseerde gegevens is de stikstofdepositie duidelijk hoger en valt wel onder de norm. "Als er correct was gerekend had Lelystad Airport vijf jaar geleden dus al een vergunning moeten aanvragen."
De berekening van Adegeest is naar het RIVM gezonden. Het is afwachten wat het volgende hoofdstuk zal brengen in deze ellenlange affaire.
Tekst: Wim Lieshout

Excursies en lezingen

Maandag 20 januari 20.00u, de Klincke Steenwijk, Reptielen in de Kop van Overijssel, lezing

Op deze avond verwelkomen we weer Tariq Stark, onderzoeker bij Stichting RAVON (Reptielen-, Amfibieën- en Vissenonderzoek Nederland). Afgelopen voorjaar (maart 2019) heeft Tariq een lezing verzorgd over amfibieën in de omgeving van Steenwijk, hoe deze te herkennen en te inventariseren en/of monitoren voor het NEM meetprogramma amfibieën. Omgeving Steenwijk herbergt diverse leefgebieden die erg interessant zijn voor zowel amfibieën als reptielen. Met een deel van de leden is Tariq in het voorjaar nog op pad geweest in het kader van amfibieën monitoring op de Eese. In deze lezing besteedt Tariq aandacht aan de reptielen in de Kop van Overijssel. Determinatie en monitoring van reptielen voor het NEM meetprogramma reptielen zullen deze avond dan ook centraal staan. Wat reptielen betreft kan de waarnemer in de Kop van Overijssel zijn hart ophalen! Grote populaties ringslangen in zowel het laagveen als op de hogere zandgronden. Adders, gladde slangen en hagedissen kunnen op de heidevelden aangetroffen worden. De hazelworm, een mysterieuze pootloze hagedis laat zich ook op de heide en open bosgebieden zien. Voor het NEM meetprogramma reptielen liggen er diverse leuke routes in de omgeving van Steenwijk. Het monitoren van reptielen is een leuke, ontspannende en ook nog eens nuttige bezigheid voor jong- en oud. Mis deze lezing niet!

foto Jelger Herder

Zaterdag 8 februari - Winterkenmerken van bomen in Park Rams Woerthe.

Op deze zaterdagochtend wordt tijdens een excursie aandacht besteed aan de winterkenmerken van bomen. Voor die winterkenmerken en de herkenning van bomen en struiken ben je vaak aangewezen op de vorm en de stand van de knop. Er zal gewezen worden op de diverse knoppen, zoals blad-, bloem- en gemengde knoppen, maar ook op bijvoorbeeld slapende knoppen. Het blijft interessant, dat in het klein al een scheut/tak in een knop aanwezig en te herkennen is.

Verder zal eveneens aandacht worden besteed aan bladhoudende bomen en struiken, maar uiteraard komen er allerlei andere natuurlijke zaken aan de orde, die zullen worden benoemd. Het belooft een gezellige, interessante en leerzame excursie te worden en je zult merken dat er ook in de winter nog van alles te zien en te beleven valt in de natuur.

Omdat in het Park Rams Woerthe veel verschillende bomen en struiken te vinden zijn, wordt hier de excursie gehouden.

We starten om 9.30 bij de hoofdingang van Rams Woerthe, Gasthuislaan 2 8331 MX Steenwijk. Daar zijn we om ca. 11.30 weer terug. Trek warme kleding aan en ga gezellig mee op pad. U wordt verzocht om u vooraf aan te melden bij de excursiegids Piet Hein Klip, telefoon 0521-513766. Bij hem kunt u ook terecht voor eventuele vragen.

Maandag 17 februari - Lezing over de egel, na de pauze van de KNNV ledenvergadering in de Klincke, Steenwijk.

De egel: wie kent hem niet? Knorrende viervoetertjes die in de schemering door de tuin schuifelen en de slakken van de sla plukken. Het lijkt niet zo goed te gaan met de egel in

fotograaf Johann Prescher

fotograaf Ton Bode

Nederland, al weten we nog niet goed waarom. Om meer onderzoek naar de egel mogelijk te maken, richtte Merel Klaarmond de Egel-werkgroep op, als onderdeel van De Zoogdiervereniging. Inmiddels heeft de werkgroep een viertallig bestuur en meer dan 200 leden. Om de egel extra in het zonnetje te zetten (niet echt natuurlijk, de egel blijft een nachtdier) werd 2019 uitgeroepen tot Jaar van de Egel. Ineens schoten overal 'egel-snelwegen' als paddenstoelen uit de grond, gingen de 'E-teams' weer de weg op en telde heel Nederland massaal egels tijdens het jaarlijkse Egelweekend. Wat heeft het afgelopen jaar allemaal opgeleverd? En hoe gaat het nu eigenlijk met onze stekelige zoogdiertjes? En hoe kunnen we de handen ineenslaan om de egel te beschermen? Naar de antwoorden op deze vragen kunnen we alleen maar nieuwsgierig zijn!

Zaterdag 29 februari – Vitens en het ecologisch beheer van haar terreinen

Op deze dag bezoeken we de Bisschopsberg en Havelterberg, waar drinkwaterbedrijf Vitens een waterwingebied heeft. Het ecologisch beheer van de terreinen van Vitens moet ertoe leiden, dat de biodiversiteit groter wordt. Geen eentonige bossen of weilanden dus, maar afwisseling is het devies. Hoe dat in de praktijk werkt, zullen we vandaag horen van Wiecher Akse, lid van onze vereniging en werkzaam bij Vitens. Hij is als geen ander op de hoogte van de resultaten van het uitgevoerde beheer en kan ons vertellen welke plantensoorten en dieren we gedurende het jaar kunnen aantreffen. En wellicht spotten we nog wat zoogdieren of vogels die het bekijken meer dan de moeite waard zijn. Laat u verrassen door dit afwisselende terrein en besef dat drinkwaterwinning meer is dan het simpel oppompen van grondwater.

We vertrekken om 9.15 van de grote parkeerplaats bij NS-station Steenwijk, overkant spoor, aan de Eesveense kant , ingang Eesveenseweg 3, 8332 JA Steenwijk en om 09.30 uur aan de Zwarteweg 4 in Darp. Daar start ook de excursie (Boekweitenweg - Zwarteweg). De slagboom zal open staan en de auto's kunnen bij de voormalige productielocatie parkeren. Vanuit Steenwijk wordt er zoveel mogelijk van carpoolen gebruik gemaakt. De excursie zal tot ongeveer 12.00u duren. Meer informatie, bij voorkeur per e-mail: fam-akse@ziggo.nl of via 06 51171215.

Zaterdag 14 maart: Leeuweriken in de Kale Duinen

We maken een rondwandeling van 6,5 km door de Kale Duinen bij Appelscha, mooi, maar niet heel gemakkelijk, vanwege het rulle zand hier en daar. In deze tijd van het jaar laten boomleeuweriken zich overal in het gebied zien en horen. Soms zingen ze vanaf een kale tak hoog in een boom, soms stijgen ze op en draaien dan al zingend cirkels hoog in de lucht. Hun zang klinkt als een lang aangehouden "lu-lu-lu-lu" enz. Na deze wandeling vergeet je dit nooit weer. Het aardige is dat ook veldleeuweriken aanwezig zijn, die zich anders gedragen en andere geluiden produceren. Met wat oefening is het verschil al gauw heel duidelijk.
Verder is er een goede kans dat we raven aantreffen en met wat geluk zien we een klapekster. In deze tijd van het jaar laat de klapekster zelfs zijn zang weleens horen, hoewel hij hier niet broedt. Dat geldt wel voor de tapuit, die het als broedvogel in 2019 juist heel goed gedaan heeft in dit gebied. Wellicht treffen we al enkele teruggekeerde exemplaren aan.
Een veel voorkomend insect hier is de driehoornmestkever, vooral te zien in het vroege voorjaar en de herfst. Hij is een belangrijke en gemakkelijke prooi voor de klapekster. Bij warm weer zijn

Boomleeuwerik foto Jaap Veneboer

fotograaf Albert Steenbergen

misschien ook al grijze zandbijen actief.
Op een enkele plek treffen we massaal rood bekermos aan, geen mos, maar een korstmos. Ook het ruig haarmos is nu op zijn mooist, vooral de mannelijke planten met hun rode "roosjes". Er is genoeg te zien, al was het alleen maar dat prachtige landschap.
Vertrek: 8.30uur vanaf de grote parkeerplaats bij NS-station Steenwijk, overkant spoor, aan de Eesveense kant , ingang Eesveenseweg 3, 8332 JA Steenwijk. We zijn pas halverwege de middag terug in Steenwijk, dus neem proviand mee voor onderweg. Het aantal deelnemers is beperkt tot 12. Daarom opgave verplicht bij Theo van de Graaf, bij voorkeur per e-mail: tvandegraaf123@gmail.com. Of anders per telefoon: 0521-587345.

Zaterdag 21 maart: vogelexcursie Lauwersmeer
Op deze dag houden de IVN- en KNNV afdeling hun traditionele excursie naar het Lauwersmeer. Dit nationaal en internationaal bekende gebied is een van de rijkste vogelgebieden van Nederland. Elke excursie zorgt voor verrassende waarnemingen. Via de zuidkant van het Lauwersmeer gaan we richting Zoutkamp. Onderweg bezoeken we de heuvel achter camping De Pomp. Hier kijken we uit over het water en de rietlanden en spotten daar de bijbehorende vogels. We vervolgen onze weg naar Zoutkamp en volgen vandaar de Strandweg in de richting van het Jaap Deensgat. Vanuit de vogelkijkhut bij deze plas zien we altijd leuke soorten. Na het Jaap Deensgat gaan we naar Lauwersoog, waar we een tussenstop maken bij de haven. Daarna gaan we even rond de haven, waar we op de kop van de pier een kijkje nemen om de nodige wadvogels waar te nemen.
We vervolgen onze weg dan richting de Bantpolder, met meestal veel brandganzen en een goede kans op de waarneming van een slechtvalk. Na de Bantpolder gaan we naar de kijkhut bij de Ezumakeeg, waar het altijd leuk vogelen is.
Deze dagexcursie vertrekt om 8.00 vanaf de grote parkeerplaats bij NS-station Steenwijk, overkant spoor, aan de Eesveense kant, ingang Eesveenseweg 3, 8332 JA Steenwijk. Warme kleding is niet overbodig. Neem je eigen lunch mee en vergeet vooral je onmisbare verrekijker of telescoop niet.
Informatie bij: Albert Steenbergen, tel. 0521-513547 of 06 20934308.

Maandag 23 maart, 20.00u, lezing (op voorstel van de geologiewerkgroep) door Jelle Reumer over de fossielen uit de Noordzee.

De Noordzee is een groot sedimentair bekken dat zich in loop van vele miljoenen jaren vulde met sediment, een proces dat overigens nog altijd gaande is. Voornamelijk afkomstig van grote rivieren (Rijn, Maas, Thames, Elbe, maar ook de Eridanos), vormt dit sediment de bron van veel fossielen. In de lezing zal Jelle het hebben over fossielen die aan de rand van het bekken worden gevonden, vooral in Zeeland, waar Miocene groenzanden een rijke fauna met voornamelijk walvissen opleveren. Meer naar het centrum van het bekken worden jongere sedimenten gevonden, vooral uit de tijd dat de Noordzee droog lag: de dieren van de mammoetsteppe: wolharige mammoet, neushoorn, diverse andere herbivoren, als ook hyena's, beren, leeuwen en de sabeltandtijger. (zie foto). Voor de vondsten zijn we grotendeels afhankelijk van de inbreng van de vele enthousiaste amateurs die ons land telt, die met hun gezamenlijke inspanning een belangrijke bijdrage aan de wetenschap leveren.

Algemene ledenvergadering IVN-NWO 16 maart 2020

Het bestuur van de IVN vraagt de leden aanwezig te zijn bij de ALV op 16 maart, 20.00 uur in het Hoogthij, Steenwijkerwold.
De stukken worden minimaal 2 weken van tevoren per e-mail verstuurd.
Heeft u geen e'mail en wilt u toch de stukken ontvangen, laat dit dan weten aan de secretaris van IVN-NWO tel.nr. 0611317756 of 0521 523740

Uit het IVN-bestuur

In aansluiting op de berichtgeving in de vorige "Koppel" kan gemeld worden dat het enigszins nijpende probleem rond de bezetting van Jeugdnatuurclub "De Weerribben" (JNC) inmiddels grotendeels is opgelost. Zo is de JNC, in eerste instantie voor de duur van een jaar, ondergebracht bij de afdeling IVN Noordwest-Overijssel, die daarmede de eindverantwoordelijkheid voor deze activiteit op zich heeft genomen. Aanspreekpunt voor de JNC binnen het bestuur is penningmeester Maarten Punt, die ook voorheen al de contactpersoon was. De leiding van de JNC berust bij Shirley v.d. Voorn met ondersteuning van Laura van Zuilen. Inmiddels is ook contact gelegd met een derde gegadigde en naar een vierde persoon wordt nog naarstig gezocht. Hopelijk kan de volgende keer worden gemeld dat de JNC weer naar volle tevredenheid functioneert. En laten we eerlijk zijn beste lezers, het begint allemaal bij de jeugd en daarom is het zo belangrijk dat de basisschoolkinderen in onze regio terecht kunnen bij de JNC, waar ze heel veel te weten kunnen komen over de flora en fauna in ons prachtige Nationale Park.

Helaas was er ook minder goed nieuws. Na ruim drie jaar met hun zeer succesvolle project "Uurtje Natuurtje" actief te zijn geweest voor tal van groepen kinderen in de buitenschoolse opvang (BSO) Hebben Lucille Keur, Henk Mulder en Janneke Dijs, mede door een toekomstige verhuizing, besloten hier een punt achter te zetten. Pogingen om opvolgers te vinden zijn tot nu toe op niets uitgelopen. Maar wie weet wordt ook deze leemte gauw opgevuld. Na het laatste "Uurtje Natuurtje" werden Lucille, Henk en Janneke verrast met een attentie, die ze ontvingen uit handen van voorzitter Rian Hoogma.

Om te noteren
- De gezamenlijke nieuwjaarsbijeenkomst 2020 wordt dit keer georganiseerd door IVN en wel op zaterdag 11 januari. Plaats van handeling is het Holtingerveld in Havelte. Alle IVN- en KNNV-leden hebben hierover inmiddels bericht ontvangen.
- De jaarlijkse coördinatoren-bijeenkomst vindt plaats op maandag 13 januari in 't Hoogtij in Steenwijkerwold. Tijdens deze bijeenkomst doen de verschillende groeperingen verslag van hun reilen en zeilen in het afgelopen jaar. De uitnodigingen zijn inmiddels verstuurd.
- De Algemene Ledenvergadering van IVN Noordwest-Overijssel wordt gehouden op maandag 16 maart, eveneens in 't Hoogtij in Steenwijkerwold. Nadere berichten hierover volgen begin 2020.

Automatische incasso
Tot nu toe heeft ongeveer de helft van de afdelings-leden voldaan aan het verzoek een machtiging te verstrekken voor het automatisch innen van de contributie. Hopelijk zijn er nog meer leden die deze stap willen zetten en de ondertekende machtiging willen toezenden aan het secretariaat (Roely Luyten).

Meer nieuws over de afdeling is te vinden op onze website en facebookpagina. Tot de volgende keer.

Tekst: Jan Feenstra

KNNV Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, vereniging voor veldbiologie

KNNV Afdelingsbestuur
Postbus 171
8330 AD Steenwijk
Bankrek.nr: NL95INGB0001027674 t.n.v. KNNV, afd. De Noordwesthoek Steenwijk.

Voorzitter
Ton Bode, 0521 512074
voorzitter@noordwesthoek.knnv.nl
Secretaris
Sjoerd Osinga
0521 523503
secretaris@noordwesthoek.knnv.nl
Tweede secretaris
vacature
Penningmeester en ledenadministratie
Kees de Wilde,
06 49119132
penningmeester@noordwesthoek.knnv.nl
Bestuurslid
Emile de Leeuw,
0653643469
webmaster@noordwesthoek.knnv.nl
Bestuurslid
vacature
Bestuurslid
Ronald van Vlijmen
0521 515772
Waarnemingen
Ton Bode,
0521 512074
ton.bode@planet.nl

N.B. De Noordwesthoek heeft een ANBI-status.

IVN Vereniging voor natuureducatie en duurzaamheid

IVN Afdelingsbestuur
Postadres Het Eenspan 6
8332 JG Steenwijk
Bankrek.nr: NL45INGB0000342784 t.n.v. IVN afd. Noordwest Overijssel Steenwijk

Voorzitter
Rian Hoogma
De Buitengracht 19
8332 GD Steenwijk
0617957749
Secretaris en Ledenadministratie
Roely Luyten
Het Eenspan 6
8332 JG Steenwijk
0521-523740 | 0611317756
IVN-secr.NWO@ziggo.nl
Penningmeester
Maarten Punt
Venebosweg 2 Ossenzijl 8376 EN
0561 851393
puntm@casema.nl
Bestuurslid
Henk Mulder
Oudeweg 97, 8376 HS Ossenzijl
0561 477574
henkmulder525@gmail.com
Bestuurslid
Willem-Jan Hoeffnagel
Oldemarktseweg 180
8341 SJ Steenwijkerwold
0521 857735
willem-jan@hoeffnagel-photography.nl

Werkgroepen KNNV en IVN

KNNV
Vogelwerkgroep
Coördinator: vacature

Weidevogelbescherming
Ynske Ypma / 0521 360921
ynskeypma@home.nl

Wintervoedering
Jaap de Jong
0521 362389

Plantenwerkgroep
Candida van Wirdum / 0521-521106
candida@jolicoeur.nl

Vlinder en libellenwerkgroep
Arjen Lensen / 06-29077923
arjen.nat@gmail.com.

Geologiewerkgroep
Wim Brussee / 0521 516373
krebberbrussee@hetnet.nl

Werkgroep Wolterholten
Ernst J.Kleis / 0521 513845
ej.kleis@hetnet.nl

Lezingen vacature
Waarnemer: Ton Bode
ton.bode@planet.nl

Excursies
vacature

Natuur en millieuplatform
Henk Plat / 0561 452117
henk.plat@planet.nl

Websitebeheer
Emile de Leeuw / 0653 643469
webmaster@noordwesthoek.knnv.nl
Website: www.knnv.nl/noordwesthoek

De Contributie en lidmaatschap
KNNV-leden € 34,50
Huisgenoten van KNNV-leden € 19,50
NWH-leden en hun huisgenoten € 17.00 (nieuwe NWH leden niet meer mogelijk)
De contributie wordt automatisch geïnd c.q. moet vóór 1 maart ontvangen zijn.
Opzegging schriftelijk vóór 1 november bij de Ledenadministratie
Leden ontvangen het blad “Koppel” en het tijdschrift “Natura” van de landelijke KNNV

IVN
Excursies en gidsen
Coördinatie: Henk Mulder
0561 477574
henkmulder525@gmail.com

Aanvraag excursies en gidsen:
Roely Luyten
het Eenspan 6, 8332 JG Steenwijk
IVN-secr.NWO@ziggo.nl

Vogels
Albert Steenbergen / 0521 513547
albsteenbergen@hotmail.com

PR
Jan Feenstra, Nijeveen
0522 251098 / 06 53116070
janfeenstra46@gmail.com

Natuurkoffers
Contactpersoon: Gerry Teurlinckx
0521 513495
gerryteu@ziggo.nl

Werkgroep Jeugdnatuurclub
De Weerribben
jeugdnatuurclubdeweerribbengmail.com

Websitebeheer
Willem-Jan Hoeffnagel
0521 857735
ivn.nwo.web@gmail.com
Website:
www.ivn.nl/afdeling/noordwestoverijssel

Contributie IVN € 20,00 per jaar
Leden ontvangen het blad “Koppel” en “Mens en Natuur”, tijdschrift van het landelijk IVN
Donateur kan iedereen worden, die geen werkend lid kan of wil zijn, maar wel het verenigingswerk wil steunen: bijdrage € 20,00 incl. “Koppel”.
Huisgenoten van leden betalen € 5,00.
Beëindiging van het lidmaatschap IVN Noordwest Overijssel: via schriftelijke opzegging bij het IVN-secretariaat vóór 1 november van het lopende jaar.

kopel

PostNL
Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

Retouradres: postbus 171 - 8330 AD Steenwijk

Noordse winterjuffer- fotograaf Rene Manger

ivn natuur educatie Noordwest-Overijssel

IVN Vereniging voor natuureducatie en duurzaamheid afdeling Noordwest-Overijssel

KNNV vereniging voor veldbiologie

KNNV
vereniging voor
veldbiologie
De Noordwesthoek